

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Забезпечення добробуту осіб пенсійного віку є необхідною передумовою становлення України як соціальної держави. Виконання цього завдання поряд із забезпеченням інтересів усього суспільства неможливе без подальшого реформування вітчизняної пенсійної системи. В умовах фактичної відсутності накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, на тлі фінансової нестабільності та наростаючого демографічного навантаження здатність солідарної пенсійної системи до належного виконання власних функцій поступово зменшується. Параметричні заходи, здійснені в межах пенсійної реформи у 2011 році, не принесли повною мірою очікуваного соціально-економічного ефекту. Все ще триває пошук балансу індивідуальної та солідарної відповідальності за пенсійне майбутнє громадян. Відтак сьогодні необхідним є впровадження інституційних змін, спрямованих на диверсифікацію джерел пенсійних доходів за рахунок зростання ролі нових інститутів пенсійного забезпечення, зокрема недержавних пенсійних фондів (НПФ). Зазначене актуалізує питання надійності та ефективності роботи НПФ, а також їхньої готовності до участі у накопичувальній складовій пенсійної системи держави.

Теоретичні та практичні аспекти реформування пенсійної системи, зокрема в частині розвитку недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ), відображені у працях багатьох вітчизняних науковців, серед яких: І. Ф. Гнибіденко, В. І. Грушко, О. П. Кириленко, Л. В. Кривенко, О. П. Коваль, Н. М. Ковальова, Е. М. Лібанова, Д. А. Леонов, А. В. Михайлов, Б. О. Надточій, Г. В. Назарова, С. В. Науменкова, О. Й. Ткач, Л. Г. Ткаченко, Н. В. Ткаченко, В. С. Толуб'як, В. А. Ульянов, А. В. Федоренко, С. І. Юрій, В. В. Яценко. Цій проблематиці також присвячені ґрунтовні дослідження таких зарубіжних вчених, як: Н. Барр, З. Боді, Г. Гендрікс, А. Грінспен, П. Даймонд, Ф. Девіс, К. Дейкін, Г. МакТаггарт, М. Свенчіцкі, Дж. Стігліц, Ф. Фабоцці, Р. Хінц, Р. Хольцман та інші.

Зважаючи на широкий спектр досліджуваних проблем, слід зазначити, що питання функціонування НПФ потребують більш глибокого науково-теоретичного та прикладного опрацювання. Дискусійними залишаються механізми функціонування накопичувальної складової пенсійної системи держави за участю НПФ, потребують подальшого дослідження проблеми формування та напрями використання соціально-економічного потенціалу НПФ, зокрема: заходи щодо активізації участі громадян та роботодавців, шляхи підвищення надійності та ефективності роботи фондів, варіанти вдосконалення системи регулювання та посилення ролі держави у розвитку сектору недержавного пенсійного забезпечення тощо. Рівень, на якому сьогодні перебуває розвиток НПФ в Україні, становить значний потенціал для наукових пошуків у цій сфері та обумовлює вибір теми дисертації, її мету та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає тематиці науково-дослідної роботи кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету. Результати дисертації використані під час виконання наукової держбюджетної теми «Стратегічні

орієнтири вдосконалення державного пенсійного страхування в Україні» (номер державної реєстрації 0112U000735), в якій автором обґрунтовано механізм запровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування і роль НПФ у її функціонуванні, та науково-дослідної теми Ф-20-05 «К» «Формування фінансового механізму сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0110U008613), у межах якої запропоновано шляхи використання інвестиційного потенціалу НПФ у цілях розвитку вітчизняної економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення функціонування недержавних пенсійних фондів в умовах реформування пенсійної системи України.

Відповідно до визначеної мети у роботі було поставлено і вирішено такі завдання:

- обґрунтувати теоретичні засади функціонування та визначити місце НПФ у пенсійній та фінансовій системах держави, виходячи з їхньої дуалістичної природи;
- дослідити сутність, структуру та особливості механізму управління фінансовими ресурсами НПФ;
- обґрунтувати роль НПФ у забезпеченні паритету індивідуальної та солідарної відповідальності у трирівневій пенсійній системі України;
- окреслити специфіку вітчизняного ринку НПФ на основі аналізу сучасних тенденцій його розвитку та виявити резерви зростання масштабів діяльності НПФ;
- проаналізувати основні результати та ключові проблеми у функціонуванні НПФ, що виникають на різних етапах управління фінансовими ресурсами;
- систематизувати ризики функціонування та обґрунтувати доцільність використання методики оцінки надійності НПФ в умовах недостатності існуючої системи захисту пенсійних накопичень;
- розробити пропозиції щодо механізму запровадження обов'язкового накопичувального компоненту вітчизняної пенсійної системи за участю НПФ;
- визначити основні вектори розвитку недержавного пенсійного забезпечення в зарубіжних країнах та надати пропозиції щодо шляхів його розвитку в Україні.

Об'єкт дослідження – пенсійна система держави.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади діяльності недержавних пенсійних фондів як окремої складової пенсійної системи в умовах її реформування.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення теорії фінансів, праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Для вирішення поставлених завдань у дисертації використовувалися такі методи дослідження: діалектичний та абстрактно-логічний – під час визначення понятійного апарату, обґрунтуванні теоретичних засад функціонування НПФ; історичний – у процесі дослідження еволюції НПФ в Україні та світі; системно-структурний – для визначення природи, передумов виникнення та місця НПФ у структурі пенсійної та фінансової систем держави; статистичного аналізу – для оцінки показників роботи НПФ та визначення основних тенденцій їх розвитку;

метод експертних оцінок – під час формування системи показників, що дають змогу оцінити надійність НПФ, та визначенні факторів впливу на результати їхньої роботи; кореляційно-регресійного аналізу – для визначення щільності зв'язку та рівня впливу досліджуваних факторів на обсяг пенсійних внесків від фізичних осіб; метод аналогій – для визначення перспектив розвитку НПФ в умовах пенсійної реформи на основі досвіду розвинених країн світу.

Інформаційну базу дослідження становили Конституція України, закони і законодавчі акти України, нормативно-правові акти і статистичні матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного банку України, дані Державної служби статистики України, праці вітчизняних і зарубіжних науковців, ресурси мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних положень та обґрунтуванні комплексу заходів, спрямованих на практичне вирішення проблем функціонування недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та розширення їхньої ролі у пенсійній системі держави.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

вперше:

– обґрунтовано спеціальні пенсійні схеми для трудових мігрантів, які можуть бути застосовані недержавними пенсійними фондами і передбачають можливість одноразової сплати пенсійних внесків, зокрема у формі цінних паперів, та дають змогу використовувати механізм непрямої участі мігрантів у системі недержавного пенсійного забезпечення через придбання державних пенсійних облігацій. Запропонована схема підвищує рівень захищеності грошових накопичень трудових мігрантів за рахунок державних гарантій та створює можливості для участі таких осіб у пенсійному забезпеченні через недержавні пенсійні фонди шляхом передачі пенсійних облігацій як внеску до фондів;

удосконалено:

– понятійний апарат у сфері недержавного пенсійного забезпечення, зокрема визначення понять «недержавний пенсійний фонд» (як соціально-фінансовий інститут, що створюється і функціонує з метою соціального захисту громадян та призначений забезпечувати збереження і примноження пенсійних накопичень у процесі їхньої акумуляції, інвестування та використання в цілях фінансування прийняттого рівня пенсійних виплат учасникам фонду) і «механізм управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів» (як системна сукупність методів, важелів та інструментів впливу на процеси формування, інвестування й використання фінансових ресурсів фонду з метою збереження та примноження пенсійних накопичень учасників), що дає змогу поєднати соціальну і фінансову сторони діяльності недержавних пенсійних фондів, акцентуючи увагу на завданнях збереження і примноження пенсійних накопичень та етапах процесу управління фінансовими ресурсами;

– науково-методичний підхід до оцінки надійності недержавних пенсійних фондів на основі чотирьох груп показників (ринкова позиція, фінансовий стан, рівень ризиковості, стадія розвитку), використання якого, на відміну від існуючих,

дає змогу: 1) доповнити аналіз внутрішнього стану недержавного пенсійного фонду оцінкою його позицій на ринку пенсійних послуг; 2) враховувати як поточні результати діяльності фонду, так і показники попередніх періодів; 3) визначити стадію функціонування недержавного пенсійного фонду, на основі чого передбачити його розвиток у перспективі;

набули подальшого розвитку:

– підходи до функціонування другого рівня пенсійної системи в частині одночасного запровадження обов'язкової накопичувальної та професійної пенсійних систем на основі: спільності їхніх економіко-адміністративних особливостей (обов'язковий характер участі, напрямки інвестування пенсійних активів, механізми персоніфікованого обліку учасників та страхових внесків), зближення основних параметрів їхнього функціонування (вік учасників, елементи інституційної інфраструктури), розмежування джерел сплати пенсійних внесків (працівник і роботодавець);

– науково-методичний підхід до удосконалення механізму інвестування активів недержавних пенсійних фондів, що передбачає залучення недержавних пенсійних фондів до реалізації проектів державно-приватного партнерства на принципах проектного фінансування шляхом придбання інфраструктурних гарантованих облігацій. Перевагами запропонованого підходу є такі: забезпечення балансу дохідності та надійності інвестиційних вкладень; переведення ризиків дефолту на учасників проекту; поєднання механізму фінансування і повернення інвестицій;

– теоретичні засади регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів на основі використання ризик-орієнтованого нагляду державними регуляторами та посилення внутрішніх систем управління ризиками на рівні недержавних пенсійних фондів і суб'єктів, які здійснюють управління активами недержавних пенсійних фондів, що сприятиме прийняттю ними інвестиційних рішень згідно з принципом «розсудливої людини».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій та можуть використовуватись у практиці роботи НПФ, компаній з управління активами, державних регуляторів пенсійного ринку та інших його суб'єктів при оцінці діяльності та здійсненні вибору НПФ, а також у діяльності органів законодавчої і виконавчої влади під час обґрунтування напрямків пенсійної реформи в Україні.

Пропозиції автора щодо залучення НПФ до фінансування проектів державно-приватного партнерства на місцевому рівні використовувались у діяльності Департаменту економічного розвитку, інвестиційної діяльності та міжнародного співробітництва Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 01/3-28 від 4.09.2014 р.). Розроблена автором методика інтегральної оцінки надійності НПФ була практично застосована у діяльності ПрАТ «КІНТО» (довідка № 256 від 13.05.2014 р.). Рекомендації автора щодо запровадження обов'язкової професійної пенсійної системи в рамках накопичувальної системи пенсійного страхування були використані у діяльності Головного управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області, зокрема в процесі розроблення пропозицій щодо

формування механізму функціонування другого рівня пенсійної системи (довідка № 4007/09 від 8.09.2014 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету під час викладання навчальних дисциплін «Фінанси домогосподарств», «Соціальне страхування», «Фонди соціального страхування» (довідка № 126-24/2492 від 3.12.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Обґрунтовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації представлені лише ті ідеї і положення, що є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи були оприлюднені і отримали схвальну оцінку на міжнародних, всеукраїнських та загальноуніверситетських науково-практичних конференціях: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2012 р.); «Проблеми трансформаційних економік в умовах глобалізації» (Тернопіль, 2012 р.); «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ» (Тернопіль, 2012 р.); «Перспективи розвитку фінансової системи України» (Тернопіль, 2012 р.); «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2012» (Харків, 2012 р.); «Економіка в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку» (Дніпропетровськ, 2013 р.); «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ» (Тернопіль, 2013 р.); «Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє» (Львів, 2013 р.); «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (Донецьк, 2014 р.).

Публікації: Основні положення дисертації опубліковані у 21 науковій праці загальним обсягом 8,32 д. а. (з яких 6,74 д. а. належать особисто автору), у тому числі: 8 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав (Німеччина, Білорусь), 2 статті – у колективних монографіях та 9 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 216 найменувань та 14 додатків на 19 сторінках. Повний обсяг роботи становить 225 сторінок і містить 20 таблиць і 55 рисунків, які розміщені на 70 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичні та організаційно-правові засади функціонування недержавних пенсійних фондів**» досліджено теоретичне підґрунтя функціонування НПФ, визначено їхнє місце у пенсійній та фінансовій системах держави; розкрито концептуальні засади механізму управління фінансовими ресурсами НПФ; розглянуто ретроспективу розвитку та організаційні особливості функціонування НПФ в Україні.

У процесі розгляду переваг та недоліків розподільчої і накопичувальної пенсійних систем з'ясовано, що повністю розподілити ризики пенсійної системи та забезпечити її відповідність ключовим критеріям ефективності можливо лише шляхом комбінації розподільчих та накопичувальних елементів. При цьому з підвищенням ролі накопичувальної складової пенсійних систем зростає і значення НПФ як соціальних та фінансових інститутів.

Акцент на дуалістичній природі НПФ дав змогу виокремити основні підходи до передумов їхнього виникнення та розвитку (функціональний, інституціональний, структурно-адаптивний), обґрунтувати місце НПФ у пенсійній та фінансовій системах держави, розкрити їхні функції та соціально-економічне значення.

Аналіз існуючих наукових підходів до визначення економічного змісту поняття «недержавний пенсійний фонд» виявив недостатньо повне обґрунтування його соціально-економічної сутності, яку переважно розглядають через призму окремих складових механізму функціонування фонду (види пенсійних виплат, організаційно-правові форми, захист пенсійних активів тощо).

Узагальнюючи наукові напрацювання, НПФ запропоновано розглядати як соціально-фінансовий інститут, що створюється і функціонує з метою соціального захисту громадян та призначений забезпечувати збереження і примноження пенсійних накопичень у процесі їхньої акумуляції, інвестування та використання в цілях фінансування прийняттого рівня пенсійних виплат учасникам фонду. Цей підхід, порівняно з існуючими, дає змогу поєднати соціальну та фінансову сторони діяльності фондів, розмежовуючи мету (соціальний захист учасників), ціль (прийнятний рівень пенсійних виплат) та завдання функціонування НПФ (збереження і примноження пенсійних накопичень).

У результаті розгляду механізму управління фінансовими ресурсами НПФ конкретизовано його структуру (методи, важелі, інструменти, нормативно-правове, організаційне та інформаційне забезпечення) в розрізі етапів процесу управління фінансовими ресурсами (рис. 1).

Ретроспективний аналіз розвитку НПФ з акцентом на організаційно-правовому забезпеченні дав змогу констатувати, що у минулому виникнення їхніх попередників – пенсійних кас – передувало формуванню солідарної пенсійної системи. У роботі виділено чотири етапи становлення НПФ у структурі вітчизняної пенсійної системи: дореволюційний (1897–1917 рр.), перехідний (1991–2002 рр.), реформаційний (2003 р. – дотепер), трансформаційний. Останній розпочнеться з моменту запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, в результаті чого НПФ будуть ще й суб'єктами другого рівня пенсійної системи.

На основі прогнозних розрахунків досліджено очікуваний баланс солідарної та індивідуальної відповідальності у трирівневій пенсійній системі, який свідчить, що результатом здійсненої пенсійної реформи буде посилення особистої участі громадян у пенсійному забезпеченні внаслідок перерозподілу навантаження щодо сплати страхових внесків між роботодавцями і працівниками та щодо виплати пенсій між солідарною і накопичувальною системами за збереження існуючого коефіцієнта заміщення. Зазначене підтверджує необхідність диверсифікації джерел фінансового забезпечення громадян у пенсійному віці, зокрема шляхом їхньої участі у НПФ.

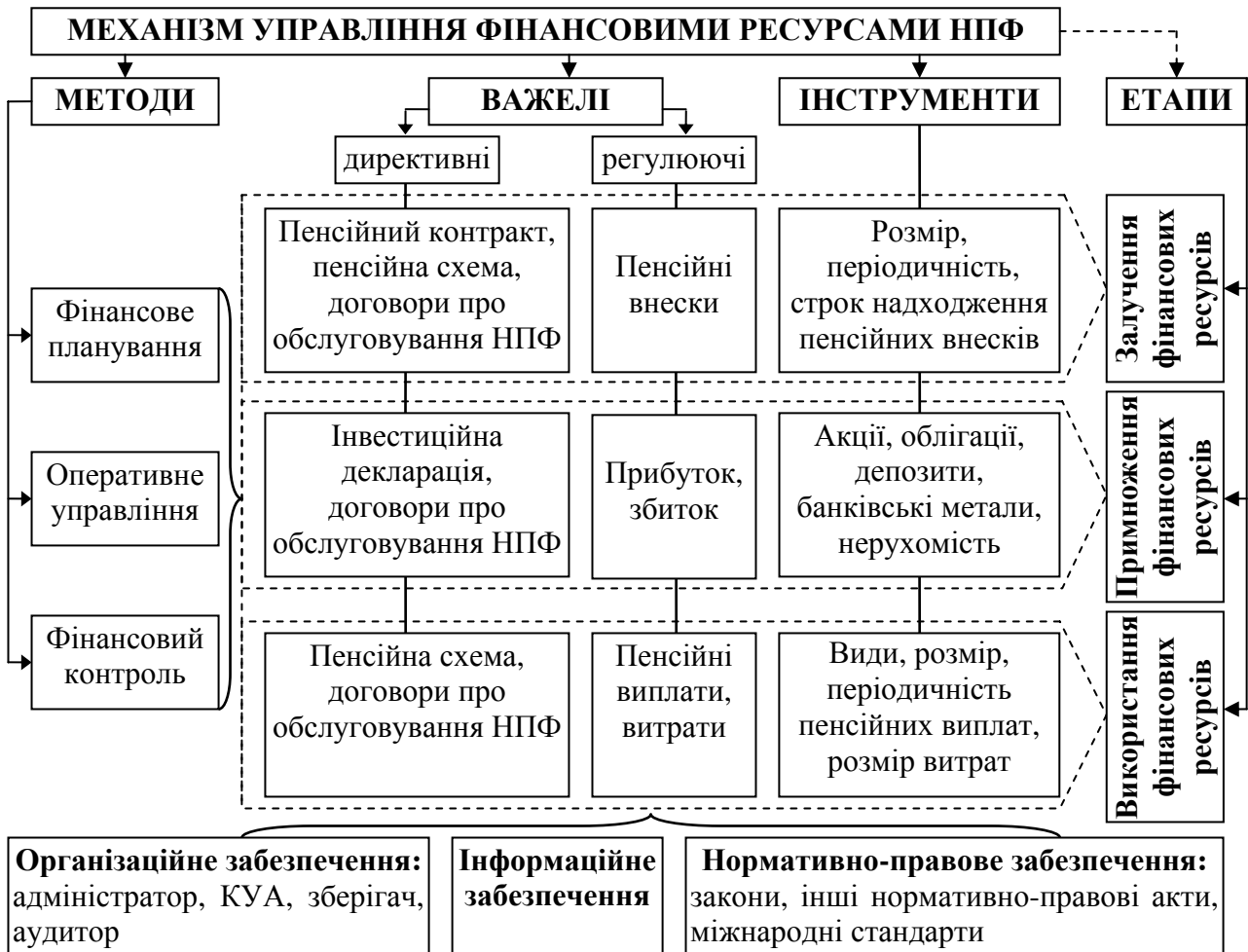

Рис. 1. Механізм управління фінансовими ресурсами НПФ

Примітка. Розроблено автором.

У другому розділі «**Практика та досвід функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні**» досліджено сучасні тенденції розвитку та окреслено специфіку вітчизняного ринку НПФ; проаналізовано основні результати та ключові проблеми у діяльності НПФ на різних етапах управління фінансовими ресурсами; систематизовано ризики функціонування НПФ та гарантії захисту пенсійних накопичень.

У процесі дослідження результатів діяльності НПФ встановлено, що вітчизняна система НПЗ все ще знаходиться на стадії свого становлення (рис. 2). Загальна сума активів НПФ на початок 2014 року становила 0,14% ВВП, а частка працездатного населення, охопленого фондами, не перевищувала 3%. Стабільне зростання обсягу пенсійних накопичень учасників відбувалося переважно за рахунок кількісної складової – сплачених пенсійних внесків. Їх сума в середньому становила лише 326 грн. на одного учасника у 2013 році.

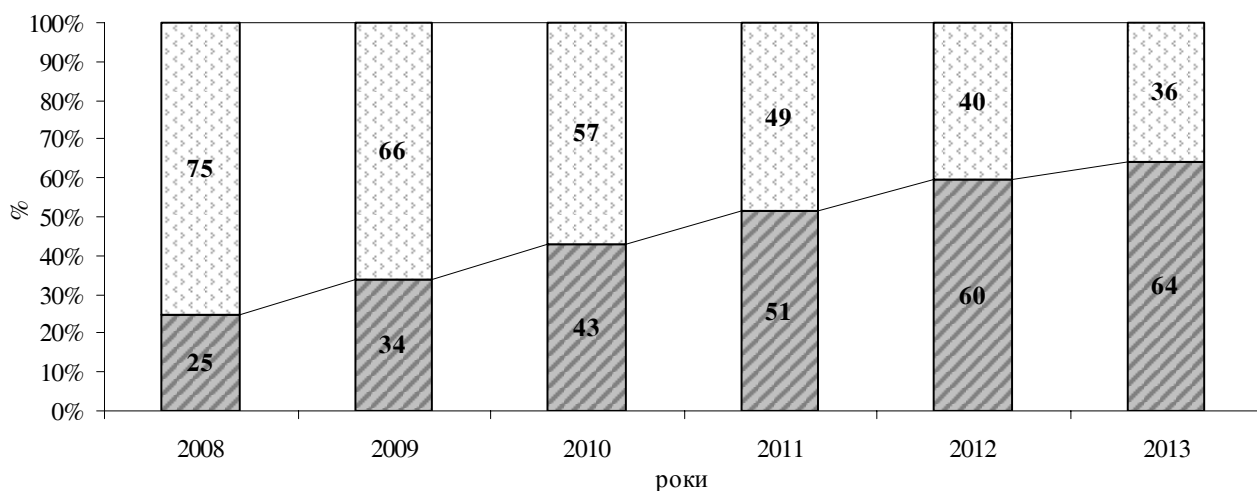
Здійснене оцінювання фактичного рівня розвитку НПФ на основі використання показника «частка НПФ на ринку пенсійних послуг» підтверджує, що в умовах конкурентного середовища послуги НПФ не є привабливими для учасників. Зазначене вказує на низький рівень реалізації потенціалу НПФ.

Рис. 2. Динаміка пенсійних внесків та накопичень на індивідуальних пенсійних рахунках учасників НПФ

Примітка. Складено і розраховано автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Аналіз інституційної структури ринку НПФ вказує на її неоднорідність, оскільки дві третини від загальної вартості активів фондів припадає на НПФ Національного банку України, частка якого щорічно зростає (рис. 3). Крім того, аналіз показників у розрізі НПФ НБУ та решти НПФ дав змогу констатувати, що загальні результати діяльності фондів сьогодні залишаються викривленими, оскільки основні тенденції їхньої зміни визначаються результатами діяльності лише одного фонду – НПФ НБУ. Неоднозначний вплив функціонування цього фонду на сектор НПФ загалом посилюється високою імовірністю регулятивного ризику.

■ Чиста вартість активів НПФ Національного банку України □ Чиста вартість активів інших НПФ

Рис. 3. Розподіл НПФ за показником чистої вартості активів

Примітка. Складено і розраховано автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Встановлено, що основним джерелом фінансових ресурсів НПФ сьогодні є пенсійні внески юридичних осіб. Причини незначної участі громадян у системі НПЗ пов'язані з такими чинниками: неефективністю мотиваційної системи; необізнаністю громадян з перевагами НПФ, недовірою до них та до фінансових установ загалом; відсутністю фінансових можливостей для участі в НПФ, підтвердженням чого служать результати кореляційно-регресійного аналізу. Встановлено, що найбільший стримуючий вплив на обсяг пенсійних внесків фізичних осіб до НПФ має частка споживчих витрат у структурі витрат домогосподарств. Таким чином, зі збільшенням витрат населення на придбання товарів і послуг зменшуються його можливості щодо фінансування пенсійних внесків та формування заощаджень загалом.

Головною характеристикою НПФ як соціально-фінансового інституту визначено надійність, яка розглядається як системна характеристика результативності управління фондом. Розроблена методика оцінки надійності НПФ передбачає формування системи показників, які дають змогу всесторонньо оцінити НПФ за рахунок аналізу таких основних характеристик: ринкова позиція, фінансовий стан, рівень ризиковості, стадія розвитку (табл. 1).

Для визначення рівня надійності НПФ у роботі використано технологію бального методу з урахуванням вагових коефіцієнтів, що передбачає: 1) визначення підсумкових оцінок у розрізі блоків одиничних показників; 2) розрахунок інтегрального показника надійності шляхом синтезу блочних оцінок за формулою:

$$K_n = \sum_{i=1}^4 \frac{(P_i \times \beta_i)}{100}, \quad (1)$$

де P_i – підсумкова блочна оцінка;

β_i – коефіцієнт вагомості i -го блоку показників у комплексній оцінці.

Залежно від значення показника K_n виділено чотири рівні надійності НПФ: 1) високий – $2,5 < K_n \leq 3$; 2) достатній – $2 \leq K_n \leq 2,5$; 3) низький – $1,5 < K_n < 2$; 4) критичний – $1 \leq K_n \leq 1,5$.

Запропонований підхід до оцінки надійності НПФ враховує також рівень його інформаційної прозорості на предмет відповідності інформації, що оприлюднюється, вимогам законодавства. Пропонована методика передбачає обчислення індексу інформаційної прозорості, який враховує важливість, повноту і своєчасність розкриття інформації. Проведений аналіз показав, що більше половини НПФ характеризуються низьким рівнем відкритості і потенційно підвищеною ризиковістю.

У структурі ризиків, які впливають на діяльність НПФ, запропоновано виділяти дві групи: 1) внутрішні – виникають у процесі роботи фонду і залежать від ефективності управління ним; 2) зовнішні – мають об'єктивний характер та не залежать від роботи фонду (ризики країни, макроекономічні, системні ризики). З огляду на це відповідальність за внутрішні ризики повинна покладатися безпосередньо на фонд та установи, які обслуговують його діяльність, а формування сприятливого правового, економічного, політичного та ринкового середовища має бути сферою компетенції держави.

Показники оцінки надійності недержавного пенсійного фонду

№ з/п	Показники	Методика розрахунку	Діапазон значень	
			низький	високий
Показники ринкової позиції (15%)				
1.	Частка на ринку за обсягом активів	$Ч = \frac{НПФ_i}{\sum НПФ} \times 100$	<1	>5
2.	Частка на ринку за кількістю учасників	$Ч = \frac{НПФ_i}{\sum НПФ} \times 100$	<1	>5
3.	Досвід роботи	Кількість років	<3	>5
4.	Порівняльний показник прибутковості інвестування активів	$П = ІД_i / \overline{ІД}$	<1	≥1
Показники фінансового стану (40%)				
5.	Динаміка ЧВ ОПА (за 3 роки)	$ЧВОПА_i = \frac{ЧВА_i}{КО_i}$	-	+
6.	Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\phi c} = \frac{A}{3} = \frac{ПВн + ІД}{B + ПВ}$	<1	≥1
7.	Коефіцієнт платоспроможності	$K_{\pi} = \frac{ГК + \Phi I_{\pi}}{ПЗ}$	<0,5	1
8.	Коефіцієнт реального доходу	$K_{рд} = \left(\frac{ЧВОПА_i \times 100}{ЧВОПА_{i-1} \times I} - 1 \right) \times \frac{365}{K} \times 100$	<0	≥5
9.	Коефіцієнт витратності	$K_B = B / ІД$	<1	≥1
Показники ризиковості (30%)				
10.	Коефіцієнт Шарпа	$K_{Sharpe} = \frac{РНП_P - R_f}{\sigma}$	<0	>1
11.	Коефіцієнт варіації прибутку	$V = \frac{\sigma}{РНП_{P_{max}} - РНП_{P_{min}}}$	<0,17	>0,17
12.	Показник агресивності інвестиційної стратегії	$П = A_p / A$	<40	>40
13.	Показник монотонності ЧВ ОПА (за 3 роки)	$П_m = \frac{ЧВОПА_1 - ЧВОПА_0}{\sum_{i=1}^n чвопа_1 - чвопа_0}$	≈0	≈1
14.	Рівень інформаційної прозорості	$I = \sum_{k=1}^5 X_k \alpha_k K_s$	0	10
Показники розвитку (15%)				
15.	Коефіцієнт співвідношення пенсійних внесків та виплат	$K_C = ПВн / ПВ$	<1	≥1
16.	Коефіцієнт інтенсивного росту (за 3 роки)	$K_P = ІД / ЧВА$	-	+
17.	Коефіцієнт зрілості	$K_3 = КО_{пв} / КУ$	<1	≈1
18.	Коефіцієнт плинності	$K_{\pi} = КУ_B / КУ$	≈0	≤1
19.	Коефіцієнт оновлення	$K_o = КУ_n / КО_n$	<1	≥1

Примітка: $НПФ_i$ – вартість активів (кількість учасників) i -го фонду; $\sum НПФ$ – вартість активів (кількість учасників) всіх НПФ; $ІД$ – інвестиційний дохід; $ЧВОПА$ – чиста вартість одиниці пенсійних активів; $ЧВА_i$ – чиста вартість активів у поточному періоді; $КО_i$ – кількість одиниць пенсійних активів у поточному періоді; A – активи; 3 – зобов'язання; $ПВн$ – пенсійні внески; $ПВ$ – пенсійні виплати; B – витрати; $ГК$ – грошові кошти; ΦI_{π} – поточні фінансові інвестиції; $ПЗ$ – поточні зобов'язання; I – рівень інфляції; K – кількість днів у звітному періоді; $РНП$ – рівень номінального прибутку; σ – стандартне відхилення прибутковості портфеля; R_f – середнє значення безризикової ставки за поточний період; A_p – ризиковані активи; $чвопа$ – чиста вартість одиниці пенсійних активів на початок ($чвопа_1$) та кінець ($чвопа_0$) кожного місяця поточного періоду; X_k – результат оцінки НПФ за інформаційним блоком k ; α_k – ваговий коефіцієнт інформаційного блоку k ; K_s – критерій своєчасності розкриття інформації; $КУ$ – кількість учасників фонду; $КУ_B$ – кількість учасників, які вибули; $КО_{пв}$ – кількість одержувачів пенсійних виплат; $КУ_n$ – кількість нових учасників у звітному періоді; $КО_n$ – кількість нових одержувачів пенсійних виплат у звітному періоді.

У результаті оцінювання системи захисту пенсійних накопичень встановлено, що найбільш ризикованим етапом у діяльності НПФ є інвестування пенсійних активів. Одним із можливих шляхів його забезпечення є законодавче декларування норм мінімальної прибутковості інвестування активів та здійснення моніторингу і контролю за їх дотриманням. Однак використання цього підходу є передчасним, оскільки сучасне становище фондів ускладнюється незадовільним станом фондового ринку, зокрема недостатністю існуючого спектра активів для довгострокового гарантованого інвестування, а також відсутністю будь-яких активів, що безпосередньо обслуговують пенсійну систему. Крім того, існуючий механізм НПЗ передбачає можливість постійного моніторингу учасників за результатами діяльності обраного фонду, що перетворює участь у НПФ у важливу складову фінансової поведінки громадян.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів у контексті здійснення пенсійної реформи»** досліджено зарубіжний досвід функціонування НПФ та встановлено можливості його використання у вітчизняній практиці; розкрито перспективи участі НПФ у подальшому реформуванні пенсійної системи України; виявлено резерви зростання НПФ та запропоновано шляхи удосконалення їхньої діяльності.

У структурі пенсійних систем розвинених країн НПФ виступають суб'єктами трьох основних їхніх компонентів: системи обов'язкового накопичувального, професійного та приватного пенсійного забезпечення. Враховуючи зарубіжний досвід та особливості здійснення пенсійної реформи в Україні, основною передумовою для подальшого розвитку вітчизняних НПФ визначено впровадження обов'язкової накопичувальної та професійної пенсійних систем. Зважаючи на специфіку їхніх економіко-адміністративних характеристик, автором запропоновано одночасне впровадження зазначених систем у межах другого рівня та обґрунтовано ключові параметри його функціонування: вік учасників, критерії допуску НПФ, гарантії захисту пенсійних накопичень тощо.

Для активізації розвитку НПФ у майбутньому запропоновано комплекс заходів у розрізі різних етапів їхньої діяльності: 1) на етапі залучення учасників – формування дієвої мотиваційної системи для вкладників і учасників, підвищення рівня довіри та обізнаності населення із системою НПЗ, пошук невикористаних резервів для збільшення надходжень до НПФ; 2) на етапі інвестування пенсійних активів – пошук інвестиційно привабливих та надійних фінансових інструментів для НПФ, додаткових сфер для залучення інвестиційного потенціалу фондів; 3) на етапі здійснення пенсійних виплат – розширення переліку пенсійних виплат за рахунок НПФ, удосконалення механізму оподаткування пенсійних виплат; 4) на етапі здійснення контролю за діяльністю фондів – удосконалення та переорієнтація системи державного регулювання діяльності НПФ тощо.

Обґрунтовано, що пошук невикористаних резервів залучення пенсійних внесків варто переорієнтувати на ті категорії потенційних учасників, для яких діяльність НПФ матиме субституційний характер, оскільки вони виступатимуть не як додатковий варіант пенсійного забезпечення, а як основний – альтернативний державному. Мова йде про осіб, не охоплених солідарною системою на обов'язковій основі, зокрема мігрантів.

Запропонований у роботі механізм опосередкованої участі мігрантів у системі НПЗ передбачає: 1) випуск державою гарантованих пенсійних облігацій та їх розміщення серед мігрантів; 2) запровадження НПФ спеціальних пенсійних схем для мігрантів, які передбачатимуть можливість одноразової сплати учасником пенсійних внесків у формі цінних паперів (пенсійних облігацій) з метою отримання певного обсягу пенсійних прав у майбутньому.

Процес розміщення пенсійних облігацій для мігрантів передбачає залучення низки установ, функції яких розподіляються таким чином: 1) інформаційне забезпечення (Державна служба статистики, Державна прикордонна служба, Міністерство закордонних справ, Державна міграційна служба); 2) організація випуску і розміщення облігацій (Міністерство фінансів України, Національний банк України); 3) реалізація пенсійних облігацій мігрантам (установи фінансово-банківського сектору).

У роботі досліджено можливості використання інвестиційного потенціалу НПФ з метою модернізації вітчизняної економіки, у тому числі об'єктів її інфраструктури. Зокрема, запропоновано залучення активів НПФ у сферу житлово-комунального господарства за умови трансформації існуючого механізму тарифоутворення шляхом використання підходів стимулюючого регулювання. Надійність такого типу вкладень для НПФ забезпечується довгостроковістю встановлених тарифів, фіксованим доходом та гарантіями повернення інвестованих коштів.

Як перспективний напрям диверсифікації інвестиційного портфеля НПФ, у роботі розглядаються інфраструктурні облігації, емісію яких запропоновано здійснювати в процесі реалізації проектів державно-приватного партнерства на принципах проектного фінансування (рис. 4).

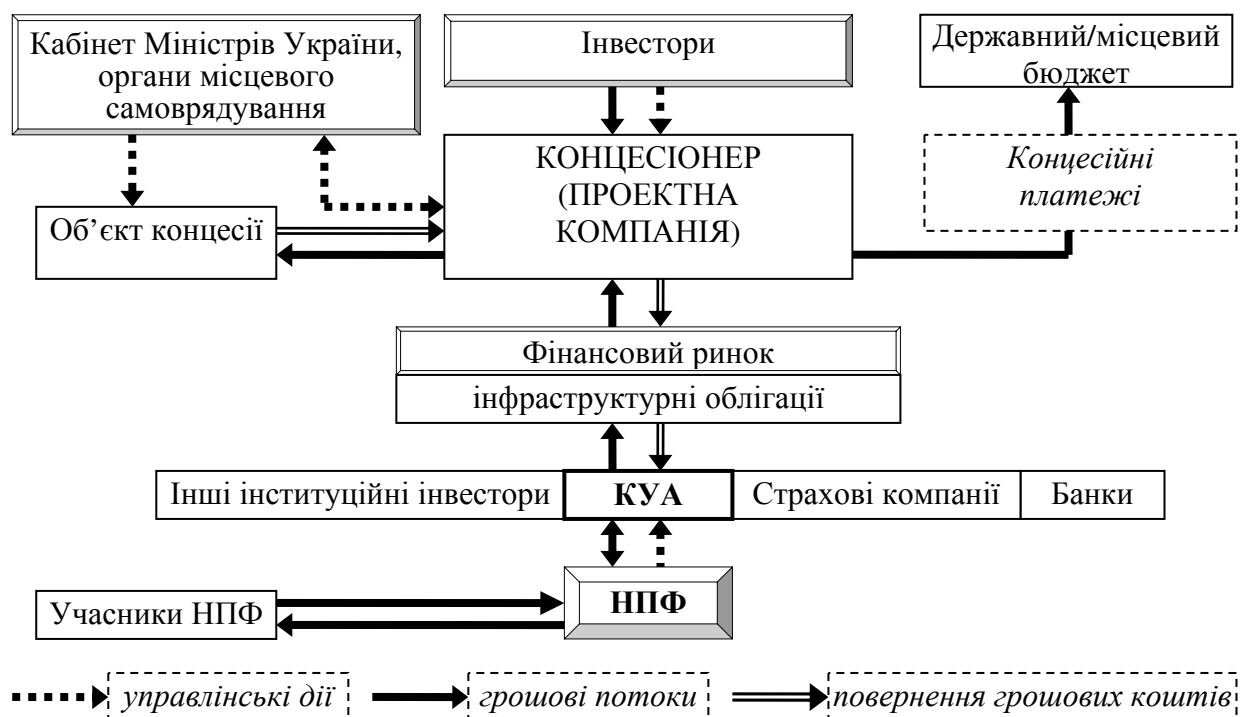

Рис. 4. Участь недержавних пенсійних фондів у фінансуванні проектів державно-приватного партнерства

Примітка. Розроблено автором.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що участь НПФ як інвесторів для фінансування подібних проектів надає їм додаткові переваги, а саме: паритетний розподіл ризиків та відповідальності між учасниками проекту, прив'язування дохідності інфраструктурних облігацій до рівня інфляції, надійний механізм повернення інвестицій, формування іміджу НПФ як соціально-відповідальних інвесторів.

Існуюча система державного регулювання та нагляду за діяльністю НПФ, що базується на встановленні кількісних обмежень та, здебільшого, обмежується комплайнс-контролем, є недостатньо ефективною. Відповідно до практики розвинених країн, в Україні назріла необхідність використання більш гнучких підходів до регулювання діяльності фондів, що базуються на інструментах ризик-орієнтованого нагляду. Переорієнтація системи нагляду на ризик-орієнтований підхід вимагає одночасного посилення внутрішньої системи управління ризиками з боку НПФ і компаній з управління активами та їхнього переходу до прийняття інвестиційних рішень згідно з принципом «розсудливої людини».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що виявляється у поглибленні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення функціонування недержавних пенсійних фондів у контексті здійснення пенсійної реформи в Україні. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Недержавний пенсійний фонд визначено як соціально-фінансовий інститут, що створюється і функціонує з метою соціального захисту громадян та призначений забезпечувати збереження і примноження пенсійних накопичень у процесі їхньої акумуляції, інвестування та використання в цілях фінансування прийняттого рівня пенсійних виплат учасникам фонду. Запропоноване визначення, що відображає дуалістичну природу недержавних пенсійних фондів, дало змогу сформулювати власне бачення підходів до їхнього виникнення, а також місця у пенсійній та фінансовій системах держави.

2. Визначено, що діяльність недержавних пенсійних фондів у сфері управління фінансовими ресурсами включає три взаємопов'язані напрями: 1) формування фінансових ресурсів шляхом залучення пенсійних внесків; 2) збереження та примноження фінансових ресурсів за рахунок інвестування пенсійних активів; 3) використання фінансових ресурсів для здійснення пенсійних виплат учасникам та оплати послуг обслуговуючих установ. Механізм управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів запропоновано розглядати як системну сукупність методів, важелів та інструментів впливу на процеси формування, інвестування і використання фінансових ресурсів фонду з метою збереження та примноження пенсійних накопичень учасників. Цей підхід дає змогу конкретизувати структуру механізму управління фінансовими ресурсами (методи, важелі, інструменти), встановлює послідовність етапів процесу управління

відповідно до циклічності кругообігу фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів та визначає кінцеву мету управлінських дій.

3. Ретроспективний аналіз розвитку недержавних пенсійних фондів з акцентом на організаційно-правовому забезпеченні дав змогу виокремити чотири етапи їхнього становлення у структурі вітчизняної пенсійної системи: дореволюційний, перехідний, реформаційний, трансформаційний. Незважаючи на те, що сьогодні недержавні пенсійні фонди виступають як інститути додаткового пенсійного забезпечення, у майбутньому їхня роль зростатиме в міру зміщення балансу солідарної та індивідуальної відповідальності за пенсійне забезпечення від держави до громадян. Так, оцінка майбутньої ефективності трирівневої пенсійної системи підтвердила, що результатом її функціонування стане лише перерозподіл навантаження щодо сплати страхових внесків між роботодавцем та працівником і щодо виплати пенсій між солідарною та накопичувальною складовими. Зважаючи на те, що коефіцієнт заміщення залишиться на теперішньому рівні, лише участь у недержавних пенсійних фондах дасть змогу громадянам забезпечити гідну старість.

4. Аналіз сучасних тенденцій розвитку недержавних пенсійних фондів дав змогу констатувати, що специфічними рисами вітчизняного ринку недержавних пенсійних фондів сьогодні є такі: викривлена структура ринку, більша частина активів якого знаходиться в НПФ Національного банку України; поступова консолідація недержавних пенсійних фондів, що супроводжується зменшенням їх кількості; географічна концентрація; значний рівень диференціації недержавних пенсійних фондів за основними показниками діяльності (кількість учасників та вкладників, обсяг активів).

5. Оцінювання рівня розвитку недержавних пенсійних фондів на основі показника «частка недержавних пенсійних фондів на ринку пенсійних послуг» засвідчило, що сьогодні фонди не виступають вагомим учасником вітчизняного фінансового ринку і в умовах конкурентного середовища їхні послуги не є привабливими для учасників. Суттєвою перешкодою для розвитку вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення є проблема незначної участі в ній громадян, оскільки фінансування недержавних пенсійних фондів на 96% відбувається за рахунок внесків юридичних осіб. Поряд із немонетарними факторами впливу на рівень пенсійних внесків від фізичних осіб (неефективна система мотивації, необізнаність, недовіра, інертність громадян) у результаті кореляційно-регресійного аналізу з'ясовано фактичну відсутність фінансових можливостей громадян для участі в недержавних пенсійних фондах.

6. Аналіз інвестиційних портфелів найбільших недержавних пенсійних фондів дав змогу констатувати, що абсолютна більшість з них характеризується одноманітною структурою пенсійних активів. Причинами такої ситуації є, з одного боку, недостатній рівень розвитку недержавних пенсійних фондів, оскільки незначний обсяг активів перешкоджає формуванню ефективної інвестиційної стратегії, а з іншого – незадовільний стан фондового ринку та недостатність привабливих фінансових інструментів на ньому. Відтак головну роль у вирішенні зазначених проблем повинна відіграти держава. Запропоновано механізм залучення активів недержавних пенсійних фондів для фінансування інфраструктурних проектів у рамках державно-приватного партнерства, що передбачає випуск

інфраструктурних облігацій. Використання цього фінансового інструменту дасть змогу запропонувати надійний і привабливий напрям для розміщення активів недержавних пенсійних фондів та стабільне джерело фінансових ресурсів для держави.

7. На основі дослідження структури і характеру ризиків, що впливають на діяльність недержавних пенсійних фондів, здійснено їхній розподіл на дві основні групи: внутрішні (виникають у процесі роботи фонду і залежать від ефективності управління ним) та зовнішні (мають об'єктивний характер та не залежать від роботи фонду). Обґрунтовано необхідність формування комплексної системи ризик-менеджменту у сфері недержавного пенсійного забезпечення, що базується на використанні ризик-орієнтованого нагляду державними регуляторами та передбачає посилення системи управління ризиками на рівні недержавних пенсійних фондів в умовах їх переходу на стандарт «розсудливої людини». Зважаючи на організаційні особливості недержавного пенсійного фонду, функції обслуговування якого розосереджені між різними суб'єктами, основну роль у формуванні ефективної системи ризик-менеджменту має відігравати Рада фонду як єдиний орган управління, головним обов'язком якої має бути затвердження та регулярний розгляд стратегії управління ризиками.

8. Гарантії захисту пенсійних накопичень, законодавчо визначені на всіх етапах функціонування недержавних пенсійних фондів, є недостатніми на найбільш ризикованому з них – інвестуванні пенсійних активів. Саме тому на початковому етапі функціонування другого рівня необхідно забезпечити збереження пенсійних накопичень учасників, тобто їхній захист від знецінення та надмірних адміністративних витрат. Для цього недержавні пенсійні фонди повинні забезпечувати мінімальний інвестиційний дохід у розмірі, що перевищуватиме рівень інфляції та покриватиме адміністративні витрати на здійснення діяльності.

9. Пришвидшити процес пенсійної реформи та надати вагомий імпульс для розвитку недержавних пенсійних фондів дасть змогу запропонований механізм запуску другого рівня пенсійної системи, особливістю якого є включення обов'язкової професійної пенсійної системи до накопичувальної окремою складовою. У перспективі вагомими резервами для зростання ринку недержавних пенсійних фондів визначено залучення коштів мігрантів та створення муніципальних пенсійних фондів.

10. Враховуючи незначні масштаби розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні, для активізації особистої участі громадян у пенсійному забезпеченні запропоновано використовувати методи, вироблені світовою практикою, а саме: автоматичне включення учасників зі збереженням права виходу з пенсійної програми (модель автоматичної подачі заявок в Італії і Новій Зеландії), надання фінансових стимулів шляхом започаткування практики співфінансування пенсійних внесків (субсидування індивідуальних пенсійних рахунків за рахунок внесків роботодавця чи держави), проведення фінансово-освітніх програм для ознайомлення громадян з перевагами недержавного пенсійного забезпечення, спрощення системи надання послуг (програма швидкого зарахування в США), надання можливостей вилучення пенсійних накопичень («відпускний внесок», використання коштів для оплати медичних послуг, витрат на освіту) тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Козак Г. І. Обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування як пріоритетний напрямок пенсійної реформи / Г. І. Козак // Наука й економіка. – 2012. – Вип. 1 (25). – С. 43–49 (0,58 д. а.).
2. Козак Г. І. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів / О. П. Кириленко, Г. І. Козак // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 38–49 (0,72 д. а.) (Особистий внесок автора: досліджено гарантії захисту пенсійних накопичень учасників на різних етапах роботи недержавних пенсійних фондів та запропоновано заходи щодо їх посилення) (0,36 д. а.).
3. Козак Г. І. Інвестиційний потенціал недержавних пенсійних фондів як джерело структурної модернізації економіки України / О. П. Кириленко, Г. І. Козак // Державне фінансове забезпечення соціальної сфери: моногр. / Т. М. Кір'ян, Ю. В. Пасічник. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2012. – 398 с. (Особистий внесок автора: обґрунтовано значення та окреслено перспективи використання інвестиційного потенціалу недержавних пенсійних фондів у формуванні фінансового забезпечення розвитку економіки) (0,28 д. а.).
4. Козак Г. І. Теоретичні підходи до визначення дефініції «недержавний пенсійний фонд» / Г. І. Козак // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 4 (23). – С. 64–68 (0,36 д. а.).
5. Kozak G. I. Private pension funds in the pension system of Ukraine: the risks of functioning / G. I. Kozak // Analysen und Ansichten zur Wirtschaftsentwicklung in der Ukraine. Eine Sicht ukrainischer Forscher zu Theorie und Praxis, Berlin. – 2013. – S. 243–256 (0,69 д. а.).
6. Kozak G. I. Defined contributions pension maintenance in Ukraine: actual status and development prospects / О. Р. Кurylenko, G. I. Kozak // Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління, 2013. – Вип. 1 (4). – С. 5–12 (Серія 1 «Економіка і управління») (0,56 д. а.) (Особистий внесок автора: визначено і обґрунтовано напрями подальшого розвитку накопичувального пенсійного страхування в Україні) (0,28 д. а.).
7. Козак Г. І. Управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів / О. П. Кириленко, Г. І. Козак // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2013. – Вип. 4. – С. 7–17 (0,68 д. а.) (Особистий внесок автора: обґрунтовано сутність, структуру та особливості механізму управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів) (0,34 д. а.).
8. Козак Г. І. Недержавні пенсійні фонди як суб'єкти другого рівня пенсійної системи України / Г. І. Козак // Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: моногр. [О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, О. В. Петрушка та ін.]; за ред. О. П. Кириленко, Б. С. Малиняка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 350 с. (0,67 д. а.)
9. Козак Г. І. Недержавні пенсійні фонди: зарубіжний досвід та уроки для України / Г. І. Козак // Економіка, фінанси, право. – 2014. – № 5. – С. 24–28 (0,35 д. а.).

10. Козак Г. І. Залучення міграційного капіталу до формування активів недержавних пенсійних фондів / В. С. Толуб'як, Г. І. Козак // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 11. – С. 87–92 (0,65 д. а.) (Особистий внесок автора: розроблено механізм опосередкованої участі мігрантів у системі НПЗ шляхом емісії та розміщення індивідуальних пенсійних облігацій) (0,33 д. а.).

11. Козак Г. І. Шляхи оптимізації функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні / Г. І. Козак // Світ фінансів. – 2014. – Вип. 2. – С. 100–110 (0,89 д. а.).

12. Козак Г. И. Активы негосударственных пенсионных фондов как источник финансирования проектов государственно-частного партнерства в Украине / Г. И. Козак // Новая экономика. – 2014. – Спецвып. (октябрь). – С. 131–135 (0,31 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

13. Козак Г. І. Недержавні пенсійні фонди як інститути накопичувального пенсійного забезпечення громадян / Г. І. Козак // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доповідей ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Тернопіль, 23–24 лют. 2012 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – С. 87–89 (0,14 д. а.).

14. Козак Г. І. Особливості функціонування недержавних пенсійних фондів на фінансовому ринку України / Г. І. Козак // Проблеми трансформаційних економік в умовах глобалізації : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 23 берез. 2012 р.). – Тернопіль : ТКІ, 2012. – С. 129–131 (0,13 д. а.).

15. Козак Г. І. Населення як фактор розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Г. І. Козак // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ : матеріали загальноунівер. наук. конф. проф.-викл. складу (м. Тернопіль, 11 квіт. 2012 р.). – Тернопіль : Видав. центр «Вектор», 2012. – Ч. 1. – С. 57–60 (0,15 д. а.).

16. Козак Г. І. Ризики діяльності недержавних пенсійних фондів України / Г. І. Козак // Перспективи розвитку фінансової системи України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 19–20 квіт. 2012 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – С. 140–142 (0,12 д. а.).

17. Козак Г. І. Гарантії захисту пенсійних активів недержавних пенсійних фондів / Г. І. Козак // Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2012» : труди VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5–7 груд. 2012 р.). – Х. : НТУ «ХП», 2012 р. – С. 228–230 (0,09 д. а.).

18. Козак Г. І. Зарубіжний досвід функціонування недержавних пенсійних фондів / Г. І. Козак // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ : матеріали загальноунівер. наук. конф. проф.-викл. складу (м. Тернопіль, 10 квіт. 2013 р.). – Тернопіль : Видав. центр «Вектор», 2013. – С. 59–61 (0,12 д. а.).

19. Козак Г. І. Становлення недержавних пенсійних фондів в Україні / Г. І. Козак // Економіка в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 10–11 трав. 2013 р.). – Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2013. – Ч. 1. – С. 21–24 (0,24 д. а.).

20. Козак Г. І. Мотивація участі в недержавних пенсійних фондах / Г. І. Козак // Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє : матеріали XXXI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 1–2 листоп. 2013 р.). – Львів : ЛЕФ, 2013. – Ч. 1. – С. 21–23 (0,16 д. а.).

21. Козак Г. І. Особливості розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Г. І. Козак // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 14–15 берез. 2014 р.). – Донецьк : ГО «СІЕУ», 2014. – Ч. 2. – С. 14–16 (0,15 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Козак Г. І. Недержавні пенсійні фонди в умовах реформування пенсійної системи України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2014.

Дисертаційна робота присвячена розкриттю і розвитку теоретичних та практичних засад діяльності недержавних пенсійних фондів як окремої складової пенсійної системи в умовах її реформування. У роботі досліджено сутність недержавних пенсійних фондів як соціально-фінансових інститутів та їхнє місце у пенсійній і фінансовій системах держави, обґрунтовано теоретико-методологічні засади механізму управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів, розглянуто періодизацію розвитку недержавних пенсійних фондів та специфіку їхнього функціонування на сучасному етапі.

Проведено комплексний аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів з виокремленням ризиків, факторів і причин, які здійснюють стримуючий вплив. Запропоновано методіку оцінки надійності НПФ в умовах недостатності існуючої системи захисту пенсійних накопичень.

На основі вітчизняного та зарубіжного досвіду запропоновано комплекс заходів, спрямованих на практичне вирішення проблем функціонування недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та розширення їхньої ролі у пенсійній системі держави.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, недержавне пенсійне забезпечення, пенсійна система, пенсійні активи, фінансові ресурси.

АННОТАЦИЯ

Козак Г. И. Негосударственные пенсионные фонды в условиях реформирования пенсионной системы Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2014.

Диссертация посвящена раскрытию и развитию теоретических и практических основ деятельности негосударственных пенсионных фондов как отдельной составляющей пенсионной системы в условиях ее реформирования.

В работе исследована сущность негосударственных пенсионных фондов как социально-финансовых институтов, что позволило обосновать теоретические подходы к их возникновению, раскрыть функции, социально-экономическое значение и место фондов в пенсионной и финансовой системах государства.

Предложена периодизация развития и исследовано будущее участие НПФ в формировании коэффициента замещения в пределах трехуровневой пенсионной системы Украины.

На основании анализа статистических данных раскрыты специфические черты отечественного рынка НПФ, усовершенствован методический подход к оценке фактического и потенциального уровня развития НПФ на основе использования показателя «доля НПФ на рынке пенсионных услуг».

Систематизированы риски функционирования НПФ по признаку сферы возникновения с выделением центров ответственности, а также гарантии защиты пенсионных накоплений участников на разных этапах деятельности фондов. Предложен методический подход к оценке надежности НПФ, учитывающий показатели финансового состояния, уровня развития и рисковости, а также внешние позиции НПФ на рынке.

Обоснованы направления использования инвестиционного потенциала НПФ для финансирования объектов инфраструктуры, в частности в сфере жилищно-коммунального хозяйства при условии трансформации существующего механизма тарифообразования путем использования подходов стимулирующего регулирования. Раскрыт механизм участия НПФ в финансировании проектов государственно-частного партнерства на принципах проектного финансирования путем покупки инфраструктурных облигаций.

Главным резервом роста масштабов деятельности НПФ в условиях проведения пенсионной реформы определено внедрение второго уровня пенсионной системы. Предложен одновременный запуск обязательной накопительной и профессиональной пенсионных систем в рамках второго уровня за счет приближения основных параметров их функционирования.

Обоснована необходимость поэтапного перехода НПФ на стандарт «разумного лица» и совершенствования системы риск-менеджмента в сфере негосударственного пенсионного обеспечения путем переориентации органов государственного регулирования на принципы риск-ориентированного надзора и усиления внутренних систем управления рисками НПФ.

На основе отечественного и зарубежного опыта предложен комплекс мер, направленных на практическое решение проблем функционирования негосударственных пенсионных фондов как субъектов негосударственного пенсионного обеспечения и расширения их роли в пенсионной системе государства.

Ключевые слова: негосударственный пенсионный фонд, негосударственное пенсионное обеспечение, пенсионная система, пенсионные активы, финансовые ресурсы.

ANNOTATION

Kozak G. I. Non-state pension funds in terms of reforming the pension system of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree in Economics, majoring in 08.00.08 – money, finance and credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2014.

The dissertation is devoted to the outlining and development of theoretical and practical principles of non-state pension funds as a separate component of the pension system in terms of its reforming. This thesis reveals the essence of non-state pension funds as social and financial institutions and their role in the state pension and financial systems. It justifies theoretical and methodological principles of the mechanism of the management of financial resources of non-state pension funds and describes the periodization of the development of non-state pension funds and the specificity of their functioning today.

The author has conducted a comprehensive analysis of non-pension funds activity identifying the risk, factors and causes, which create a deterrent effect, and developed a method of estimating the reliability of non-state pension funds under the conditions of failure of the existing system of the retirement savings protection.

Using national and international experience, the author has offered a number of measures aimed at solving practical problems of the functioning of non-state pension funds, as parts of non-state pension provision, and the expansion of their role in the state pension system.

Keywords: non-state pension fund, non-state pension provision, pension system, pension assets, financial resources.